

світових письменників-фантастів, Любко Дереш збагатив жанрово-стильові та поетологічні особливості постмодерністського роману, урізноманітнив жанр українського фентезі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дереш Л. Культ: роман / худож.-оформлювач І. В. Осіпов. Харків: Фоліо, 2010. 219 с.
2. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен. Львів: Літопис, 2004. 352 с.
3. Карпенко Т. «Культ» Дереша на Лейпцизькому книжковому ярмарку. URL: <https://www.dw.com/uk-культ-дереша-на-лейпцизькому-книжковому-ярмарку/a-24800-57>.
4. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
5. Мітосек З. Інтертекстуальність. Мітосек З. Теорія літературних досліджень. Сімферополь, 2005. С. 341-356.
6. Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2-х томах / гл. ред. С.А. Токарев. Москва: Советская Энциклопедия, 1987. Т. 1. А-К. 671 с.
7. Сокол Л. Гіпертекст і постмодерністський роман. Слово і час. 2002. №11 С. 76-80.
8. Шаповал М. Інтертекст у світлі рампи: міжтекстові та міжсуб'єктивні реляції української драми: монографія. Київ: Автограф, 2009. 352 с.

Горбач Вікторія

Наук. керівник – доц. Штонь О. П.

СУБ'ЄКТИ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ МАКСА КІДРУКА «ДЕ НЕМАЄ БОГА»

Моделювання ідіостилістичної картини світу, дослідження особливостей художньо-образного мовомислення, виявлення закономірностей функціонування індивідуально-авторських тропів – перспективний напрямок сучасного мовознавства. Для передачі найтонших відтінків думки чи почуття, створення легкого і змістовного для сприйняття образу майстри слова використовують *порівняння* – фігури мови, що полягають у зображенні особи, предмета, явища або дії через найхарактерніші ознаки, які є органічно властивими іншим особам, предметам чи явищам. Такі образні засоби неодноразово ставали об'єктом вивчення лінгвістів. Найчастіше науковці досліджують порівняльні конструкції як компонент простого і складного речень з урахуванням їхніх формально-граматичних та синтаксичних особливостей (Кучеренко І., Рошко С., Баранник Д.), намагаючись розробити критерії розмежування порівняльних зворотів (Рошко С., Дуденко О.), з'ясовують кількісний і якісний вияв частин мови у компаративах (Педченко С.), розглядають їх семантико-стилістичне значення (Мацько Л.), щоразу вводячи до наукового обігу тексти творів письменників, які ще не були опрацьовані з лінгвістичного погляду. Цікавим у цьому плані є один з останніх романів сучасного українського письменника Максима Кідрука «Де немає Бога». До арсеналу його виражальних засобів порівняння входить як органічний компонент, як один із прийомів творення художнього образу. Саме це і зумовлює *актуальність теми* нашої наукової розвідки.

Метою статті є з'ясування та опис специфіки об'єктів порівнянь у романі Максима Кідрука «Де немає Бога».

Порівняння, на думку І. К. Кучеренка, містить дві частини, які можуть бути розташовані одна поруч з іншою, мати дистантне оформлення, тобто розділятися іншими синтаксичними одиницями. Воно складається з 1) предмета (суб'єкта) порівняння (компаранта) – тобто, предмета чи явища, ознаки якого ми пізнаємо, розкриваємо за допомогою іншого; 2) образу (об'єкта) порівняння (компаратора) – того, з чим порівнюється суб'єкт, тобто предмета чи явища, що має яскраво виражені й добре відомі мовцеві ознаки і внаслідок цього використовуються ним для характеристики пізнаного; 3) ознаки, на основі якої відбувається порівняння предметів [2, с. 8].

Предметом аналізу стали 370 порівняльних конструкцій, які зафіксовано у романі. У досліджуваних одиницях виділено такі групи об'єктів за значенням: «людина», «жива природа», «нежива природа», «абстрактні поняття», «техніка», «елементи та засоби побуту», «міфічні істоти», «продукти харчування», «музичні інструменти», «фізичні явища», «відображення».

Простежимо частотність зазначених груп і опишемо їх.

Семантичне поле «людина» утворене найбільшою кількістю компараторів (28 % від усіх зафіксованих нами порівнянь). Її можна класифікувати на такі підгрупи:

а) найменування за віком, статтю (*дитина, немовля, чоловік, дід*), наприклад: «*Анна тихцем, як чимось засмучена дитина, зітхнула.*» (с. 252); «*Атшоу роззявив рота, проте лише векнув – як немовля, – і мовчання розпливлося довкола нього задушливою важкістю.*» (с. 254).

б) найменування за родом заняття, посадою (*пілот, пірнальник, школяр, гейша, актор*), наприклад: «*Із Зоєю, втім, склалося інакше: сидючи навпроти неї в гамірній аеропортовій кав'ярні, пілот почувався школярем на першому побаченні.*» (с. 57); «*Росіянин, наче безладний актор, різко підвищив голос.*» (с. 144).

в) найменування за станом здоров'я тощо (*мертвий, сліпий, хворий, каліка, паралізований*), наприклад: «*...Гелен подивилася на його губи, котрі внаслідок недостатнього насичення артеріальної крові набули промовисто синюшного відтінку – наче в мерця.*» (с. 299); «*(Атшоу) ... після чого невпевнено, ніби людина з частково паралізованим обличчям, забубонів...*» (с. 426). В ширших, складніших за своєю будовою порівняннях наявна також і основа порівняння, тобто ознаки зіставляваних (порівнюваних) предметів чи явищ: «*Британець відчув дивний дискомфорт у грудях, зауваживши, як змінилось обличчя жінки: просто на його очах воно посіріло, наче в мерця, наче хтось задмухнув свічку, чиє світло наповняло лице барвами.*» (с. 44). Основою порівняння в цьому прикладі є колір обличчя людини, виражений додатком *наче в мерця*, і відтінок світла, що випромінює запалена свічка.

г) найменування за особливостями поведінки (*обпечений, задихається, манера розмови*), наприклад: «*Клаус, неначе обпікшись, втягнув крізь зуби повітря.*» (с. 308); «*Влад не рухався, дивися кудись повз неї порожнім поглядом і натужно, немовби задихаючись, сопів.*» (с. 123); «*Росіянин підняв склянку, ніби виголошуючи тост.*» (с. 52); «*Після чергової ночі в готелі жінка підкинула його до аеропорту, а коли, виходячи з машини Єгор запропонував на кілька днів махнути до нього в Москву, змінилася на лиці, так наче він наступив їй на ногу.*» (с. 57). У романі М. Кідрука компаративи цієї групи простежуються найчастіше.

г) найменування за іншими особливостями (*потопельник, вцілілий, смертник*), як-от: «*Останні півтора роки вона почувалася наче вцілілий із потонулого корабля, якому ніяк не вдається догребти до берега.*» (с. 101).

д) найменування за соціальним статусом (*раб*), наприклад: «*Для того щоб не гарувати, наче раб, на бурових вишках!*» (с. 444).

е) група «соматизми», що представлена такими лексемами, як: *пальці, руки, голови, зуби, нутроці*, наприклад: «*Парамонов засинав із тупим болем поміж скронями, проте за ніч біль перетворився на пекельне полум'я, і голова ніла, як гнилий зуб.*» (с. 321); «*Круглі від переляку очі, здавалося, займали півобличчя.*» (с. 188). Порівняння може мати і більш широку основу: не одна якась окрема ознака порівнюваних явищ лежить в основі порівняння, а кілька: «*Лоуренс стріляв навсібіч налитими кров'ю очима, кривив спотворене злістю обличчя і ремствував...*» (с. 300). У таких порівняннях виступають слова чи словосполучення, а інколи й цілі речення, які конкретизують ознаки.

Наступною за чисельністю є група «абстрактні поняття», що складає 22% від усіх порівнянь. До цієї категорії можемо віднести порівнянь, що пов'язані з лексемами з позитивним забарвленням (*щастя, усмішка*), нейтральним (*хвилювання, спогади, байдужість, думки*) та негативним забарвленням (*страх, злість, злоба, плач*), наприклад: «*Довкола снували якісь люди, проте ніхто не помічав його, він наче став невидимкою, і через цю мовчазну байдужість поразка видавалася ще болючішою.*» (с. 174); «*..вона [Анна] сховала руки, немовби злякавшись, що вони не послухаються та підштовхнуть кисневий балон проти її волі.*» (с. 195); «*Олівер Моргенштерн усе ще обіймав власний тубуб із таким виглядом, ніби боявся, що грудна клітка розпадеться на шматки, варто опустити руки.*» (с. 218).

Семантичне поле, що характеризується лексемами, пов'язаними з «явищами природи», «пейзажами», «порою доби» та «року» складає 9% серед виявлених об'єктів порівнянь. Наведемо приклади: «*Снігопад густішав. Чжсан Цзінлінь кривився, чуючи, як тверді, мов піщинки, сніжинки стукотять по капюшону.*» (с. 10); «*Здавалося, наче сонце намагається закип'ятити мізки, та попри це вода та сніг у пляшках розтавали жасливо повільно.*» (с. 275); «*У грудях немовби закрутився вихор.*» (с. 219).

Об'єкти порівнянь можуть мати кілька яскраво виражених ознак. Наприклад, назви породи металів, каменів чи інших корисних копалин вживаються для передачі відповідного їм кольору властивості: *«Владове обличчя вкрилося зморшками, так ніби він надкусив кисле яблуко. Очі стали свинцевими.»* (с. 122). Тому в окрему групу варто виділити компаративи, що виділяють ознаки «речовин (зокрема рідин)», «металів», «матеріалів». Сюди належать 8% порівняльних конструкцій такого типу: *«Анна відкинула волосся з обличчя дівчинки, і та втупилася в неї мутним, наче пляшкове скло, очима.»* (с. 223); *«...і на швидкості понад дев'ятсот кілометрів за годину стабілізатор зрізало під корінь, наче той був із паперу.»* (с. 199); *«Серце стало холодним, як шматок металу.»* (с. 42).

Менш чисельною, але значущою є виокремлена семантична група «техніка», «машини», «кораблі», «конструкції», що складає 5%: *«Азійська фінансова 1997-го, а за нею світова криза 1998-го котком пройшлися по авіаперевізниках.»* (с. 18); *«Дві вантажівки, на швидкості оминаючи «BMW», промчати так близько, що авто загойдалося, наче човен на хвилях.»* (с. 304); *«Димів, як ракета на старті...»* (с. 380).

Компаративи, об'єкти яких входять до семантичного поля «тварини», (за чисельністю – 5,5%) поділяємо на підгрупи: «звірі» (*«Зміна почалася лише двадцять хвилин тому, а Чжан уже змерз як собака.»* (с. 9); *«...очі прикипіли до вузького, ледь нахиленого на південь виступу, під яким, неначе тиранозаврячі ікла, звисав ряд велетенських буруль.»* (с. 219)), «птахи» (*«У грудях [Артема] немовби билася перелякана пташка.»* (с. 260)), «плазуни» (*«Пасажир із ІЕ ковтав повітря широко роззявленим ротом із таким звуком, немовби дивився водою, і дивився на Парамонова, як змія, не мигаючи.»* (с. 218)); «риби» (*«Він був цілковито лисим – крізь бліду шкіру немовби просвічував череп, – і якимось наче сплюснутим: якщо дивитись анфас, голова набувала карикатурно плоского немов у риби, вигляду.»* (с. 124)).

Ще рідше натрапляємо на порівняння, пов'язані з семантичною групою «рослини». Їх кількість складає 1,5%: *«Химерні сновидіння, на яких, немов бур'ян на родючому ґрунті, проросла аерофобія, настигли його за місяць після катастрофи рейсу МН17.»* (с. 61). Найчастіше автор підкреслює властивості, що притаманні рослинному світу.

Семантична група «елементи побуту», «знаряддя праці», «одяг» складає 4,3% і представлена в наведених нижче прикладах: *«Анна спершу закутала голову Лейли, потім, як хусткою, зав'язала пледом власну.»* (с. 244); *«На схилі затиснутої між піками улововини більше нічого не було: ні крил, ні турбін, жодного сліду від хвоста. Лише кабіна пілотів, салон першого класу, третина салону бізнес-класу – і все. Наче ножем відрізани.»* (с. 219).

Лексеми «привид», «невидимка» входять до семантичної групи «міфічні об'єкти». Їх ми нарахували тільки 0,8%: *«[Сгор] Він дивився на неї так пильно, що Анні почало здаватися, наче за нею з його лоба спостерігає третє, невидиме око.»* (с. 250); *«Анна підхопилася. Якийсь час не рухалася, так немов боялась, що шаттл-бус розчиниться у повітрі, наче марево, а тоді метнулася до дверей.»* (с. 29).

Семантичну групу «продукти харчування» репрезентують лексеми цієї категорії через 1,5% компаративів: *«Насправді такі думки гнітили, жінка гнала їх геть, однак запитання виявилось слизьким, як масло, і постійно вислизало, ковзаючи назад до свідомості.»* (с. 106).

Група «музичні інструменти» представлена лише 0,5% прикладами: *«Жінка витяглася струною (на секунду її серце стислося до крихітної грудки) і кинулася до найближчої стійки.»* (с. 38).

Інші семантичні групи функціонують зрідка.

Отже, у тексті роману Макса Кідрука компаративи репрезентують широкий діапазон зіставлюваних понять і демонструють оцінне та характерологічне значення. Використовуючи різні за семантикою і структурою порівняльні одиниці як один із засобів вираження авторської модальності, письменник яскраво відтворює події, зображує предмети і явища. Порівняльні конструкції дають змогу чітко окреслити характери персонажів, вони лежать в основі багатьох описів, відображають емоційний та психічний стан героїв. Суб'єктами порівнянь виступають лексеми, що називають осіб, їх особливості, зовнішній вигляд, людські звички, окремі абстрактні поняття, предмети одягу і побуту та безліч інших понять. Перспективним вважаємо вивчення інших образних засобів у романі митця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранник, Д. Х. Порівняльні конструкції в українській мові. Дослідження з граматики і граматичної стилістики української мови. *Збірник наук. праць*. Дніпропетровськ: ДДУ, 1980. С.6 - 16.
2. Голоюх Л. В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту (на матеріалі сучасної української історичної прози): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ: Наук.думка, 1996. 225 с.
3. Кідрук М. Де немає Бога: роман. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 480 с.
4. Кучеренко І. К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. Київ: Київ. ун-т., 1997. 752 с.
5. Рошко С. М. Формально-граматична та функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філолог. наук:10.02.01. Ужгород, 2001. 21 с.
6. Павлюк Т. П. Семантична структура порівняльного звороту в поетичному тексті. *Лінгвістика: зб. наук. праць*. 1. Київ: Київський ун-т, 2009. С.146-152.

Дацшин Андріяна

Науковий керівник – док. проф. Лановик М. Б.

**ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМ ЯК ВИЯВ МАЛОЇ ПРОЗИ
АНТУАНА ДЕ СЕНТ-ЕКЗЮПЕРІ**

На початку ХХ століття у літературі набирає популярності екзистенціалізм, представниками і засновниками якого були Жан-Поль Сартр і Альберт Камю. Саме вони визначили основні риси цього напрямку і дали поштовх для інших митців. Антуан де Сент-Екзюпері був екзистенціалістом, що поєднав у собі два таланти: письменництво і любов до польотів. Це дало змогу займатись улюбленою справою і писати про те, що знаєш. Його бачення світу і спосіб подачі цього через текст зробили А. де Сент-Екзюпері винятковим автором.

Екзистенціалісти завжди стояли в опозиції до суспільного устрою, вони бачили справжню цінність людського життя. На початку ХХ століття суспільство опинилося в складних, межових ситуаціях, які сприяли усвідомленню головних проблем людства. Крізь призму війни осмислювалися феномени: життя і смерть, мир і війна, любов і ненависть тощо. Однією з форм творчого осягнення цього явища стало мистецтво.

А. де Сент-Екзюпері сповідував ідеї суспільної єдності і служіння один одному. Більшість його творів антивоєнного характеру зі значним акцентом на проблемах гуманізму. Тема нашого дослідження є актуальною саме тому, що має на меті проаналізувати творчість письменника з погляду екзистенції буття. На сьогодні в українському літературознавстві досить глибоко досліджено ліричну прозу, а саме «Маленький принц» і «Цитадель», а його мала проза практично залишилась поза увагою дослідників і в сучасних умовах потребує нового прочитання.

Про життя і творчість письменника написано не так вже й багато праць. Найбільш знаковими є «Сент-Екзюпері» Марселя Міжо та «Літературні портрети» Андре Моруа, а також розвідки А. Буковської, Б. Е. Галанова, Р. Грачова, В. П. Григор'єва, А. Зверева, М. Мішо. Серед українських дослідників цієї теми торкались Л. Кибальчич, О. М. Федосенко і Т. Харламова. І хоч ці праці допомагають скласти враження про письменника, та найбільше можна дізнатися із його власних творів, які є автобіографічними, а саме: «Планета людей», «Військовий льотчик», «Маленький принц», «Нічний політ» та ін. У цих творах відображено філософські міркування та переживання Екзюпері, його ставлення до світу і людства загалом. Автобіографічна проза дає змогу подивитися на світ очима письменника.

Мета статті – дослідити екзистенціали у малій прозі Антуана де Сент-Екзюпері, зокрема у творі «Військовий льотчик»; висвітлити основні філософські проблеми та проаналізувати їх; розкрити поняття страху, відчаю, смерті, абсурду, межової ситуації як основних екзистенціалістських категорій.

«Перш, ніж писати, потрібно жити» – таким був девіз Екзюпері, якого він дотримувався все своє життя. Завдання письменника-екзистенціаліста – осягнути справжню сутність людини, і щоби цього досягнути, потрібно пройти через пекло. «Виникнувши на початку ХХ ст., у